

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTRAS**

**ĮSAKYMAS
DĖL KLAUSOS NEGALIAJŲ TURINČIŲ ASMENŲ SOCIALINIO DALYVAVIMO
VISUOMENĖJE 2018–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANO PATVIRTINIMO**

2018 m. birželio 19 d. Nr. A1-297

Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 4 straipsniu ir 16 straipsnio 2 dalies 2 punktu, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 2, 9, 21, 24 ir 30 straipsniais, Strateginio planavimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 „Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“, 4.3.5 papunkčiu bei vykdydamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. kovo 13 d. nutarimu Nr. 167 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“, I prioriteto „Darni, atsakinga ir sveika visuomenė“ 1.1 krypties „Skurdo, socialinės atskirties ir pajamų nelygybės mažinimas, užimtumo skatinimas“, 1.1.4 darbo „Lygių galimybių naudotis socialinėmis, sveikatos, švietimo, kultūros ir teisinėmis paslaugomis užtikrinimas“ 4 veiksmą „Asmenų su negalia integracijos sistemos tobulinimas švietimo, kultūros, socialinės apsaugos ir užimtumo srityse“, 1.2 krypties „Šeimai palankios aplinkos kūrimas, bendruomenių stiprinimas ir smurto visose gyvenimo srityse mažinimas“ 1.2.2 darbo „Šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų vaikams, neįgaliesiems, jų šeimoms plėtra“ 5 veiksmą „Žmonių su negalia įgalinimo ir jų savarankiško gyvenimo skatinimas, diegiant bendruomenėje paslaugas, atitinkančias jų individualius poreikius“ ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 24 d. nutarimo Nr. 330 „Dėl ministrams pavedamų valdymo sričių“ 1.6.5 papunktį:

1. T v i r t i n u Klausos negaliaj turinčių asmenų socialinio dalyvavimo visuomenėje 2018–2020 metų veiksmų planą (toliau – Veiksmų planas) (pridedama).

2. R e k o m e n d u o j u savivaldybėms, renginių, skirtų valstybinėms šventėms paminėti, organizatoriams, Valstybinei lietuvių kalbos komisijai ir kurčiųjų nevyriausybiniams organizacijoms dalyvauti įgyvendinant Veiksmų planą.

3. P a v e d u šio įsakymo vykdymo kontrolę viceministrui pagal veiklos sritį.

Socialinės apsaugos ir darbo ministras

Linas Kukuraitis

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos socialinės
apsaugos ir darbo ministro
2018 m. birželio 19 d. įsakymu
Nr. A1- 297

KLAUSOS NEGALIĄ TURINČIŲ ASMENŲ SOCIALINIO DALYVAVIMO VISUOMENĖJE 2018–2020 METŲ VEIKSMŲ PLANAS

I SKYRIUS

BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Klausos negalią turinčių asmenų socialinio dalyvavimo visuomenėje 2018–2020 metų veiksmų plano (toliau – Planas) paskirtis – užtikrinti asmenų, turinčių klausos negalią, socialinį dalyvavimą visuomenėje, savarankiškumą, plėtoti lietuvių gestų kalbos (toliau – gestų kalba) vartojimą bei užtikrinti įgyvendinamų klausos negalią turinčių asmenų socialinės integracijos priemonių tęstinumą.

2. Planas parengtas vadovaujantis Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 4 straipsnio, Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 2, 9, 21, 24 ir 30 straipsnių nuostatomis. Planas skirtas užtikrinti Lietuvių gestų kalbos vertėjų paslaugų teikimo 2013–2017 metų priemonių plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. A1-62 „Dėl Lietuvių gestų kalbos vertėjų paslaugų teikimo 2013–2017 metų priemonių plano patvirtinimo“, bei Lietuvių gestų kalbos vartojimo 2013–2017 metų priemonių plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. V-279 „Dėl Lietuvių gestų kalbos vertėjų paslaugų teikimo 2013–2017 metų priemonių plano patvirtinimo“ (toliau – 2013–2017 metų planas), tęstinumą, pradėti įgyvendinti naujas klausos negalią turinčių asmenų socialiniam dalyvavimui visuomenėje būtinas priemones ir veiksmus, siekti valstybės institucijų bendradarbiavimo su klausos negalią turinčių asmenų nevyriausybinėmis organizacijomis (toliau – NVO).

3. Plane vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme, Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, Lietuvos Respublikos švietimo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakyme Nr. ISAK-65 „Dėl dvikalbio kurčiųjų ugdymo sampratos patvirtinimo“ apibrėžtas sąvokas.

II SKYRIUS SITUACIJOS ANALIZĖ

4. Gestų kalba yra daugumos asmenų, turinčių klausos negalią, gimtoji kalba. Gestų kalba Lietuvos Respublikos kurčiųjų gimtąja kalba oficialiai pripažinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. gegužės 4 d. nutarimu Nr. 630 „Dėl kurčiųjų gestų kalbos pripažinimo gimtąja kalba“ ir Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 4 straipsnyje. Gestų kalbą kaip gimtąją (pagrindinę) vartoja daugiau nei 6 000 Lietuvos kurčiųjų bendruomenės narių. Gestų kalba klausos sutrikimą turintiems asmenims padeda kultūrinio požiūriu įsitraukti į kurčiųjų bendruomenę, gestų kalba yra šios bendruomenės pagrindas, turtas. Šiai kategorijai asmenų nepriskiriami kiti gestų kalbos vartotojai (girdintys gestų kalbos vertėjai, kurčiųjų tėvų girdintys vaikai, girdintys tėvai, auginantys kurčius vaikus, kochlearinių implantų naudotojai, surdopedagogai ir kiti asmenys, teikiantys paslaugas kurčiųjų bendruomenės nariams), kuriems kasdienėje veikloje būtina vartoti gestų kalbą.

5. Konvencijoje valstybėms numatyti įsipareigojimai, susiję su gestų kalbos vartojimu. Konvencijos 2 straipsnyje teigiama, kad viena iš kalbų yra gestų kalba, 9 straipsnyje nurodyta suteikti galimybę naudotis profesionalių gestų kalbos vertėjų paslaugomis, kad būtų sudarytos sąlygos patekti į pastatus ir kitus visuomenei prieinamus objektus, 21 straipsnyje nustatyta, kad valstybės įsipareigoja užtikrinti teisę naudotis saviraiškos laisve ir laisve reikšti savo nuomonę, įskaitant laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas lygiai su kitais asmenimis gestų kalba, 24 straipsnyje nurodyta sudaryti sąlygas mokytis gestų kalbos ir skatinti kalbinį kurčiųjų bendruomenės identitetą, įdarbinti gestų kalbą mokančius mokytojus, taip pat ir kurčiuosius, ir apmokyti visuose švietimo baruose dirbančius specialistus bei personalą, 30 straipsnyje nurodyta, kad neįgalieji lygiai su kitais asmenimis turi teisę į savo kultūrinio ir kalbinio tapatumo pripažinimą, įskaitant gestų kalbą ir klausos negalią turinčių asmenų kultūrą. Siekiant įgyvendinti Konvencijoje numatytus įsipareigojimus, Plane nustatyti 2018–2020 metų laikotarpio uždaviniai ir priemonės, lėšų poreikis Planui įgyvendinti kiekvienais metais, atsakingi jo vykdytojai, vertinimo kriterijai ir jų reikšmės.

6. Plano parengimą lėmė būtinybė užtikrinti gestų kalbos vertėjų paslaugų teikimą klausos negalią turintiems asmenims ir būtinybė tęsti 2013–2017 metų plano priemonių įgyvendinimą: gestų kalbos vertimo paslaugų teikimą, gestų kalbos mokymų programų rengimą,

gestų kalbos mokymų įvairioms vartotojų grupėms organizavimą, gestų kalbos vertėjų mokymų organizavimą, visuomenės švietimą apie gestų kalbos vartojimą ir kt.

7. Gestų kalbos vertimo paslaugos teikiamos 5 gestų kalbos vertėjų centruose (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio). Paslaugas teikia centruose dirbantys gestų kalbos vertėjai (103 etatai). Kiekvienas gestų kalbos vertėjų centras organizuoja ir teikia paslaugas 2 apskričių teritorijose (2015 m. suteikta 48 196 paslaugos, kurias gavo 2 863 kurtieji (96 vertėjai), 2016 m. – 49 791 paslauga, kurią gavo 3 572 kurtieji (103 vertėjai), 2017 m. – 55 441 paslauga, kurią gavo 3 641 kurčiasis (103 vertėjai). Kauno gestų kalbos vertėjų centras teikia ir nuotolinės gestų kalbos vertimo paslaugas 3 G ryšiu. Apklausos duomenimis, paslaugų kokybė vertinama gerai (vidutinis vertinimas – 8 balai iš 10 galimų). Pradėta vykdyti gestų kalbos vertėjų atestacija, tačiau trūksta vertimo paslaugų ne darbo laiku ir savaitgaliais, nepakankamai tenkinami studentų, turinčių klausos negalią, gestų kalbos vertimo ir studijų prieinamumo poreikiai. Nepakanka priemonių gestų kalbos vertimo paslaugos kokybei gerinti: neapibrėžtas vertimo paslaugų turinys, būdai, įvairovė, trūksta mokymų gestų kalbos vertėjams, trūksta išteklių vertėjų kvalifikacijai kelti.

8. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatas, kurtiesiems ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, skirtose mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, sudaromos sąlygos mokytis gimtosios gestų kalbos, skiriant 2–3 pamokas per savaitę gestų kalbai mokytis, o besimokantiems įtraukties būdu – teikti žodinės kalbos vertimo į gestų kalbą paslaugą, t. y. mokytojo padėjėju skiriamas gestų kalbos vertėjas, atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimus. Taip pat mokiniams, turintiems kurtumo sutrikimą ar naudojantiems kochlearinius implantus, skiriami papildomi privalomojo ugdymo metai (jei nusprendžia tėvai) parengiamojoje klasėje, kurioje besimokantys vaikai dalyvauja komunikacinėse veiklose, mokosi gestų kalbos, lietuvių kalbos ir bendravimo, skiriama laiko individualioms klausos, tarties ir kalbos lavinimo pratyboms. Siekiama, kad kuo daugiau vaikų, turinčių klausos sutrikimą, mokytųsi kartu su bendraamžiais, todėl Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų centro funkcijos orientuojamos į metodinę, konsultacinę veiklą, neformaliojo švietimo veiklas, surdopedagogo ar kito specialiojo pedagogo paslaugų teikimą kitose ugdymo įstaigose besimokantiems vaikams po pamokų.

9. Lietuvos nacionalinis transliuotojas, viešoji įstaiga „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“ (toliau – LRT), įgyvendindama 2013–2017 metų plano 2.3 priemonę, verčia laidas į gestų kalbą. Taip pat LRT, įgyvendindama Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–

2019 metų programos įgyvendinimo 2016–2018 metais veiksmų plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. A1-381 „Dėl Nacionalinės neįgaliųjų socialinės integracijos 2013–2019 metų programos įgyvendinimo 2016–2018 metų veiksmų plano patvirtinimo“, I skyriaus 2.1.8. papunktyje nurodytą priemonę, titruoja programas. Šiai priemonei įgyvendinti Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Neįgaliųjų reikalų departamentas) 2013 m. įsigijo ir panaudos pagrindais LRT perdavė titravimo įrangą. Šiuo metu į gestų kalbą verčiama ir titruojama apie 6,2 proc. bendro transliacijų laiko. Siekiama kasmet didinti į gestų kalbą verčiamų ir titruojamų transliacijų skaičių.

10. Gestų kalbos tyrimai ir gestų kalbos žodyno plėtra vykdomi tik Lietuvos kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų ugdymo centro Gestotyros ir metodinių priemonių rengimo skyriuje (toliau – skyrius), kuriam išlaikyti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija skiria apie 24 tūkst. eurų metams. Skyriaus darbuotojai kasmet Lietuvių gestų kalbos žodyno duomenų bazę papildė 200 naujų gestų aprašų. Nepakankamai ištirta ir sunorminta gestų kalba lemia kalbinius skirtumus asmenų, turinčių klausos negalią, bendruomenėje, taip pat švietimo ir kitose srityse, nenustatyti gestų kalbos mokėjimo lygiai. Naujų gestų aprašymas vykdomas nepakankamai. Gestų kalba beveik netiriama, nesudarytas gestų kalbos tekstynas, nesusisteminta gramatika.

11. Lietuvoje atliekama visuotinė naujagimių klausos patikra leidžia kuo anksčiau nustatyti jų klausos sutrikimus ir įgalina pradėti ankstyvąją intervenciją bei reabilitaciją. Švietimo ir mokslo ministerija yra sudariusi operatyvios kompleksinės pirminės pagalbos šeimoms, kuriose gimsta kurčias vaikas, grupę „Klausa“, kurią sudaro specialistai (surdopedagogas, psichologas), NVO ir tėvų atstovas.

12. Siekiant didinti 112 – skubiosios pagalbos – prieinamumą asmenims, turintiems klausos negalią, sukurta mobilioji programėlė 112 skubiajai pagalbai iškviešti, šiuo metu ji tobulinama. Tačiau trūksta gestų kalbos vertėjų paslaugų skubiosios pagalbos iškvietimo metu.

13. Dvikalbis vaikų, turinčių klausos negalią, kurčiųjų ugdymas nėra visuotinai įgyvendinamas, nes:

13.1. stinga kompleksinio požiūrio ir nepakankamai veiksmingai veikia ankstyvosios pagalbos šeimoms, auginančioms vaikus, turinčius klausos negalią, ir kurtiems tėvams, kai šeimoje gimsta girdintis vaikas, sistema. Nustačius klausos netekimo faktą gimusiems kūdikiams, tėvams nesuteikiama galimybė, remiantis įvairiais oficialiai patvirtintais šaltiniais, apsispręsti dėl vaiko ateities (mokyti gestų kalbos);

13.2. nepakankamos sąlygos (nėra nuolat organizuojami gestų kalbos kursai) vaikams, turintiems klausos negalią, ir jų girdintiems tėvams išmokti gestų kalbą iki tol, kol vaikai pradės lankyti mokyklą;

13.3. kurčiųjų ugdymo centruose gestų kalbos mokoma nevienodai: vienuose mokoma gestų, kituose – kalkinės gestų kalbos;

13.4. kurčiųjų ugdymo centruose, kuriuose mokosi vaikai, kurių gimtoji kalba – gestų kalba, dalyko mokytojai dažniausiai nemoka arba silpnai moka gestų kalbą, nes jiems nesudaromos sąlygos mokytis gestų kalbos. Trūksta gestų kalbos mokytojų, kurių gimtoji kalba yra gestų kalba. Mokytojams, surdopedagogams neorganizuojami nuolatiniai gestų kalbos kursai;

13.5. kurčiųjų ugdymo centruose ir bendrojo lavinimo mokyklose neretai užsakomos gestų kalbos vertimo paslaugos, o kompleksinę negalią (pvz., kurtumo ir judėjimo) turintiems moksleiviams skiriamas mokytojo padėjėjas. Mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo, patvirtinto Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2092 „Dėl Mokytojo padėjėjo pavyzdinio pareigybės aprašymo“, 1 punkte nustatyta, kad mokytojo, dirbančio pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio, specialiojo ugdymo ir profesinio mokymo programas, padėjėjas padeda ribotų galimybių savarankiškai dalyvauti ugdymo procese ir popamokinėje veikloje turintiems mokiniams, kurių specialieji ugdymosi poreikiai labai dideli. Tačiau gestų kalbos vertėjas ar mokytojo padėjėjas nėra mokytojas, tiesiogiai ugdantis moksleivį, todėl moksleivis praranda ryšį su mokytoju.

14. Asmenims, turintiems klausos negalią, nepakankamai pritaikyta informacinė aplinka, todėl atsiranda kliūčių užtikrinant jų rinkimų teisę, teisę į mokslą, aplinkos prieinamumą ir kt.

15. Neužtikrinama galimybė vaikams įsigyti kokybiškų, individualius poreikius atitinkančių valstybės kompensuojamų klausos aparatų.

III SKYRIUS

PLANO ĮGYVENDINIMO VERTINIMO KRITERIJAI

16. Plano įgyvendinimas bus vertinamas pagal šiuos kriterijus:

16.1. asmenų, turinčių klausos negalią, gavusių naudą (gestų kalbos vertimo paslaugos, atvejo vadybos paslaugos, kompiuterinio raštingumo mokymai, individualios psichologo paslaugos gestų kalba) įgyvendinant Plano priemones, skaičius;

16.2. gestų kalbos vertimo paslaugų kokybės įvertinimas (apklausos gestų kalba duomenimis, kai 1 – labai blogai, 10 – labai gerai).

IV SKYRIUS

PLANO ĮGYVENDINIMAS IR FINANSAVIMAS

17. Plano įgyvendinimo laikotarpis – 2018–2020 metai.

18. Planas finansuojamas iš atitinkamų metų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme atitinkamoms institucijoms ir įstaigoms, atsakingoms už priemonių įgyvendinimą, patvirtintų bendrųjų asignavimų.

19. Neįgaliųjų reikalų departamentas organizuoja ir koordinuoja Plane numatytų priemonių įgyvendinimą. Plano priemones įgyvendina Plane nurodytos valstybės institucijos ir įstaigos.

20. Atsakingi Plano priemonių vykdytojai informaciją apie Plano įgyvendinimą teikia tokia tvarka:

20.1. valstybės institucijos ir įstaigos, dalyvaujančios įgyvendinant Planą, kiekvieniems finansiniams metams pasibaigus, iki kitų metų sausio 20 dienos Neįgaliųjų reikalų departamentui raštu pateikia metinę praėjusių metų ataskaitą;

20.2. Neįgaliųjų reikalų departamentas, kiekvieniems finansiniams metams pasibaigus, iki kitų metų vasario 1 dienos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai raštu pateikia metinę praėjusių metų ataskaitą, atsižvelgdamas į Plano V skyriuje numatytus tikslus, uždavinius, priemones ir asignavimus bei Plano VI skyriuje nurodytus vertinimo kriterijus ir jų reikšmes.
